

Benjamin Ivaničičin

PLURALIZAM PROF. DRAGUTINA JURICA

Na slučaj u Husinu, gdje su dva prosvjetna radnika dobila otkaz zbog rukovanja sa svećenikom, osvrnuo se i prof. Dragutin Jurić u »Vjesniku« od 3. prosinca 1970. na stranici 9. pod naslovom: »Smije li se dobiti otkaz zbog rukovanja sa svećenikom?«

U pitanju prosvjetnih radnika prof. Jurić zauzima stavove kojih se nastavničko vijeće u Husinu, na žalost, nije pridržavalo. »Politički je štetno i idejno neprihvatljivo razrede i nastavnička vijeća dijeliti na ateiste i teiste, jer i jedni i drugi prije svega imaju pravo na opće građanske slobode, zagarantirane Ustavom.« Prof. Jurić zamjera inicijatorima slučaja u Husinu »metodu državnog ateizma« i nepoznavanje rezultata »ispitivanja religije, kao i stavova koje su na tom planu prihvatili kako naši eminentni filozofi i sociolozi religije, tako i najviši politički forumi u Jugoslaviji«. »Borbeni ateizam (shvaćanje koje od države i administracije traži da ateizam nameću putem sile)« sastavni je dio »etatističke ideologije« kojoj je kod nas bilo u kojoj formi »odzvonilo«. »U konkretnom slučaju to znači da nastavnik u svoje slobodno vrijeme ima pravo razmišljati o prolaznosti ovoga svijeta, pa čak o tome konzultirati i stručnu literaturu. To njegovo privatno uvjerenje u ime općih građanskih sloboda i prava čovjeka u socijalizmu ne može mu i ne smije nitko sputavati i zbog toga ga omalovažavati naljepljujući mu etikete 'štetan', 'opasan' i sl. Razumljivo je da to njegovo osobno uvjerenje ne može biti vezano za nastavno-odgojni proces, jer je on zasnovan na znanstvenim tekovinama prirode i društva.«

Pomak s etatističke ideologije na samoupravni mentalitet i na području odnosa socijalizma prema religiji kod nas se, dakle, formalno proglašava. Odstupa se od nametanja ateizma putem sile, što predstavlja snošljivost u pitanjima savjesti. Samoupravni proces nije mimoišao ni čovjekov religiozni bitak, pozivajući na preispitivanje normi koje su prije vrijedile na tom području.

Mislim da je u ovaj čas kad se prelazi s jednog načina postupanja prema vjeri na drugi i za vjernike, i za one koji ne vjeruju od bitne važnosti znati kojim se razlozima rukovodi ta promjena, iz čega ona

izrasta i na čemu se temelji. Nije, naime, svejedno da li je ta izmjena stava proistekla iz uvjerenja da vjera »ipak ima pravo« ili iz potrebe mijenjanja taktike da bi se privremeno izbjeglo veće zlo ili iz kakvih teoretskih općih postavki. Dakako da bi za nas vjernike bilo najbolje (ne pomišljajući na trijumfalizam) kad bi tu promjenu diktiralo uvjerenje da vjera ipak ima pravo. Međutim, javna ispovijest ateiste da je on i danas ateist i da ateisti unatoč promjeni stava ostaju ateisti mora nas čuvati od iluzije da se gledanje na religiju kao čovjekov životni metafizički stav izmijenilo. Znači li onda da se tu radi o jednostavnom mijenjanju taktike koje diktira momentana politička situacija? Jasno je da u tom slučaju novi stav prema vjeri u nama vjericima može izazvati samo nepovjerenje jer ne znamo kakva će taktika biti sutra. U najboljem slučaju možemo reagirati realističko-utilitaristički iskorištavanjem dane mogućnosti i prepuštajući budućnost neizvjesnosti. Posve drukčije ćemo se odnositi prema novom stavu ako znamo da se temelji na načelima koja se danas shvaćaju integralnim dijelom socijalizma pa se, prema tome, može očekivati da će ih socijalizam permanentno zastupati. Tada smo ponukani da zauzmemo i mi s povjerenjem sigurniji stav, pogotovo ako su načela na kojima socijalizam temelji vjersku snošljivost općeljudske vrijednosti pa, prema tome, transcendiraju socijalizam kao metafizički nazor.

Čini se da nam članak prof. Jurića pruža nekoliko vrijednih misli u pogledu načina kako da dobijemo odgovor na postavljena pitanja.

Iako prof. Jurić u članku ne govori mnogo o samoupravljanju, ipak je dovoljno naznačio da je u prvom redu samoupravni sistem za vjersku snošljivost, kad je napisao: »... zaista ispada čudno da se zbog kontakta, odnosno rukovanja sa svećenikom, u zemlji koja slovi kao primjer samoupravljačke zemlje, dobije otkaz.« Samoupravni sistem, dakle, ne trpi ograničenja. Njegova upotrebljivost se ne svodi samo na neka područja čovjekova djelovanja. On je univerzalan. On valja i za religioznu domenu čovjekova života, kao i za ekonomsku, političku i društvenu. Stoga se načelo samoupravljanja, po kojemu se isključuje otuđenje čovjeka po administrativnim procesima i mogućnost da čovjek postane subjekt manipuliranja, mora temeljiti na nečem što pripada čovjeku kao čovjeku, inače načelo ne bi imalo univerzalan domet. Kad je tome tako, čovjeku pripada pravo da sam sobom upravlja na temelju svoje naravi, koja je slobodna i samoodgovorna. Koncil bi rekao: na temelju dostojanstva ljudske osobe. Tako se samoupravni sistem ne temelji na ekonomskom ili na političkom oportunističkom, nego na uočavanju čovjekove biti kao takve, a to mu daje konstantnost i permanentnost, pa ako iz njega izvire novi stav prema vjeri, možemo računati na stalnost toga stava.

Samoupravljanje je najpunija afirmacija socijalizma kao društvenog sistema. Stoga religija, kojoj se daje pravo na temelju samoupravljanja, nije u suprotnosti sa socijalizmom kao društvenim sistemom. To znači da izgradnja socijalizma nije privilegij ateista. Njega izgrađuju jednako

vjernici i nevjernici. Država sa samoupravnim sistemom ne pita vjeruje li netko ili ne vjeruje nego koliko tko pridonosi izgradnji socijalizma. »Stoga se odnosi s jednom od najmasovnijih društvenih grupa«, piše prof. Jurić, »crkvom, trebaju urediti tako da teistima i ateistima budu omogućena prava na izgradnju socijalističkog društva.« Ne radi se, dakle, pri zauzimanju novog stava prema religiji o reagiranju na časovite prilike, o potrebi »dobivanja podrške vjernika«, nego o teoretskom gledanju na religiju u odnosu prema socijalizmu. Na religiju se više ne gleda kao na kočnicu znanosti i neprijateljicu napretka, što je prije rađalo sumnjom i nepovjerenjem. »Mislim da je teško dokazati da religija kao religioznost znači istovremeno i odsutnost iskrenosti i odanosti za izgradnju socijalizma«, veli prof. Jurić.

Irelevantnost teizma i ateizma valja dopustiti i na prosvjetnom području. »Ne treba dokazivati«, piše prof. Jurić, »da je svakom stručno osposobljenom nastavniku (neovisno o tome da li se radi o teistu ili ateistu) stalo do reputacije u njegovu radu, a isto je tako svakom nastavniku poznato da se nastavno-odgojni proces temelji na znanstvenim tekovinama, a ne na religiji.« Prof. Jurić nije, doduše, završio rečenicu »ili na ateizmu«, ali mislim da to možemo mirne duše po smislu dodati. Svoju stručnu reputaciju nastavnik ne zasniva ni na religiji ni na ateizmu. Ni religija, naime, ni ateizam podjednako ne daju znanje o matematici, o fizici, o astronomiji ili o kojoj drugoj znanosti, jer ni religija ni ateizam nisu pozitivne znanosti, nego filozofija. Time se na teoretskoj domeni dokida razlika između religije i ateizma prema kojoj bi religija bila neznanstvena, a ateizam znanstven s prizvukom da se religija protivi znanosti, a ateizam ne. Ni religija ni ateizam nisu pozitivne znanosti pa je, prema tome, tom vrstom znanosti neznanstven jednako ateizam, kao i religija ili, bolje kazano, tom vrstom znanosti može biti autoritet jednako teista kao i ateista. I opet, novi stav prema vjeri temelji se na teoretskom razglabanju i na boljem sagledavanju religije i ateizma, a ne na praktičnoj situaciji, koja može biti i drukčija.

Prof. Jurić ne prikriva svoje težnje za prevladavanjem religije u društvu. Osuduje samo državni borbeni ateizam kao metodu za to prevladavanje. Iz toga bi bilo krivo zaključiti da se iskreno ne zalaže za slobodu ispovijedanja vjere. Radi se, naime, o zalaganju za vjersku slobodu u pluralističkom društvu (u društvu s više ideologija). U takvom društvu davanje slobode ispovijedanja protivnih uvjerenja s obzirom na čovjekovu životnu orijentaciju ne znači odustajanje od svog vlastitog uvjerenja i prilaženje k uvjerenju protivnika, nego samo priznanje idejnom protivniku prava na samoopredjeljenje. Pri tome u čovjeku ostaje naravna težnja da bi i drugi jednako mislili kao i on, u što je uvjeren da je istina, kao i želja da im na humani način pomogne riješiti se »zablude«. Tako mislimo i osjećamo i mi vjernici kad s koncilom proglašavamo da je svatko u vjerskim pitanjima slobodan. Pri tome ne prestajemo misliti da je ateizam zabluda, i ne odričemo se težnje da svim ljudima na human način omogućimo doći do vjere. Odričemo se samo postupka koji bi

značio »atak na slobodu mišljenja i savjesti«! Kad bismo se odrekli želje da svi ljudi vjeruju, našoj bi vjeri nešto bitno manjkalo, uvjerenje ili ljubav. To bi isto manjkalo i ateisti koji ne bi želio i humano djelo: vao da svi ljudi postanu ateisti. Stoga je stav ateiste prof. Jurića prema vjeri pravilan stav čovjeka u svjesno proživljavanom pluralističkom društvu.